

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 2 § i lagen om funktionshinderservice

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 2 § i lagen om funktionshinderservice (RP 92/2025 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Sirkka Sivula, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Kaarina Tuokko, social- och hälsovårdsministeriet
- professor Eeva Nykänen
- professor Tuomas Ojanen
- professor Kaarlo Tuori.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- biträdande justitieombudsman Maija Sakslin, riksdagens justitieombudsmans kansli
- professor (emeritus) Teuvo Pohjolainen.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att lagen om funktionshinderservice ändras.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 januari 2026.

I propositionen ingår ett avsnitt om lagförslagets förhållande till grundlagen och lagstiftningsordningen. Regeringen anser att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock önskvärt att grundlagsutskottet lämnar utlåtande i ärendet.

Utlåtande GrUU 44/2025 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Utgångspunkter för bedömningen

(1) I propositionen föreslås det att paragrafen om tillämpningsområdet för lagen om funktionshinderservice kompletteras så att det till paragrafen fogas en ny bestämmelse om livsskeden. Syftet med ändringen är att göra det lättare att skilja mellan å ena sidan det behov av hjälp och stöd som vanligen hör till olika livsskeden och å andra sidan ett sådant nödvändigt behov av hjälp och stöd som följer av en funktionsnedsättning eller sjukdom och som ska tillgodoses genom service enligt lagen om funktionshinderservice.

(2) Lagen om funktionshinderservice har stiftats med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 79/2022 rd, GrUU 100/2022 rd). Grundlagsutskottet betonade i samband med stiftandet av lagen om funktionshinderservice att regleringen var särskilt känslig i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Bestämmelserna är enligt utskottet av betydelse särskilt med avseende på grundlagens 6 § om jämlikhet, 19 § om rätt till social trygghet och 22 § om tryggnad av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Med tanke på den konstitutionella bedömningen av regleringen är det också av betydelse att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (nedan även funktionshinderkonventionen) trädde i kraft nationellt i Finland i juni 2016 (GrUU 79/2022 rd, stycke 2).

(3) Syftet med propositionen är att precisera bestämmelsen om tillämpningsområdet för lagen om funktionshinderservice. Genom preciseringen ska det säkerställas att lagen förblir en speciallag för personer med funktionsnedsättning som tryggar tillgången till särskild service för personer med funktionsnedsättning i deras olika livsskeden, samt tryggar deras grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Ett ytterligare mål är att trygga välfärdsområdenas förutsättningar att finansiera funktionshinderservicen. Dessa mål kan enligt grundlagsutskottet anses godtagbara ur ett konstitutionellt perspektiv.

Lagens tillämpningsområde och förhållande till annan lagstiftning

(4) Grundlagsutskottet bedömde relativt nyligen proposition RP 122/2024 rd, där det föreslogs att tillämpningsområdet för lagen om funktionshinderservice preciseras bland annat genom att det till 2 § fogas ett nytt 3 mom., enligt vilket service enligt samma lag ordnas för en person med funktionsnedsättning endast om personens nödvändiga behov av hjälp och stöd avviker från vad som är vanligt i det livsskede som personen befinner sig i.

(5) Grundlagsutskottet ansåg att de bedömningsgrunder som hänför sig till livsskeden är godtagbara. Utskottet ansåg dock att även med beaktande av propositionens motivering i fråga om livsskedena är bestämmelsen i 2 § 3 mom. i lagförslag 1 anmärkningsvärt öppen och lämnar rum för tolkning. Inexaktheten och bristen på noggrann avgränsning i bestämmelsen om livsskeden i 2 § 3 mom. i lagförslag 1 kunde vid en reglering av de rättigheter i den föreslagna lagen som anknyter till de grundläggande fri- och rättigheterna inte anses ändamålsenlig med hänsyn till 80 § i grundlagen. Vid bedömningen av regleringen kunde man enligt grundlagsutskottet till denna del fästa uppmärksamhet vid samma omständigheter som vid den bedömning som gjordes innan lagen om funktionshinderservice trädde i kraft vid ingången av 2025 (GrUU 79/2022 rd, styckena 8—10).

Utlåtande GrUU 44/2025 rd

Grundlagsutskottet konstaterade att 2 § 3 mom. i lagförslag 1 i regeringspropositionen bör preciseras ytterligare och att detta var en förutsättning för att förslaget skulle kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

(6) I den nu aktuella propositionen föreslås det att 2 § i lagen om funktionshindersservice kompletteras med ett nytt 4 mom. om livsskeden. I bestämmelsen föreslås en definition av livsskeden och en förteckning över livsskeden. Dessutom föreslås det att det till bestämmelsen fogas en skyldighet att sörja för tjänsternas kontinuitet och en skyldighet att göra en bedömning i anslutning till livsskedena som en del av den individuella bedömningen av servicebehovet. Det föreslås också att det till bestämmelsen fogas en hänvisning till paragrafen om lagens syfte.

(7) Enligt utredning till utskottet avviker den föreslagna regleringen från lagstiftningen om funktionshindersservice i Sverige, Norge och Danmark på så sätt att det i dessa länder finns åldersgränser som begränsar målgruppen för tjänsterna. Den nu föreslagna regleringen utesluter enligt propositionen (s. 24) inte på samma sätt som åldersgränsen definitivt en person i något livsskede från lagens tillämpningsområde, utan syftet är att göra det lättare att skilja mellan å ena sidan det sedvanliga behovet i olika livsskeden och å andra sidan ett sådant behov på grund av funktionsnedsättning som ska tillgodoses genom service som ordnas med stöd av lagen om funktionshindersservice.

(8) De livsskeden som avses i lagen är barndom, ungdom, vuxenliv och ålderdom. Till skillnad från den tidigare regeringspropositionen föreslås det att barndomen och ungdomen delas upp i egna livsskeden för att den behovsbedömning som anknyter till dem ska vara lättare att göra. I specialmotiveringen (s. 24—30) beskrivs de olika livsskedena och typiska drag i anslutning till dem.

(9) Det föreslås att det till bestämmelsen om livsskeden fogas en skyldighet att som en del av den individuella processen för bedömning av servicebehovet bedöma när det är fråga om ett vanligt behov som hänför sig till livsskedet hos personen med funktionsnedsättning och när det är fråga om ett behov som avviker från det. Enligt propositionsmotiven (s. 34) ska det för varje person göras en individuell bedömning av servicebehovet och en bedömning av om personens behov kan tillgodoses med service enligt den primära lagstiftningen. Bestämmelsen främjar enligt motiven tillgodoseendet av rättsskyddet för personer med funktionsnedsättning och betonar att ett beslut inte kategoriskt kan basera sig enbart på personens livsskede.

(10) Det föreslås också att det till momentet om livsskeden fogas en skyldighet att sörja för tjänsternas kontinuitet vid övergången från ett livsskede till ett annat. I propositionsmotiven (s. 23) sägs det att när tillgodoseendet av självbestämmanderätten, delaktigheten och ett självständigt liv för en person med funktionsnedsättning är beroende av tjänster, är det nödvändigt att se till att servicen fortgår flexibelt från ett livsskede till ett annat.

(11) Enligt grundlagsutskottets bedömning har den nu föreslagna bestämmelsen om beaktande av livsskedet preciserats jämfört med den bestämmelse som utskottet tidigare bedömt. Trots att bestämmelsen fortfarande är något vag, uppfyller den enligt utskottet i sin föreslagna form villkoren i 80 § i grundlagen om att lagen ska vara exakt och noggrant avgränsad.

Utlåtande GrUU 44/2025 rd

(12) Enligt grundlagsutskottets uppfattning är frågan om regleringens exakthet också förknippad med den oro som FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning delgett Finland över att tillämpningen av livsskedeskriteriet kan leda till diskriminering på grund av ålder (CRPD/C/FIN/CO/1). Utskottet anser dock att det faktum att lagens tillämpningsområde och bestämmelserna om beviljande av olika tjänster i enlighet med lagens syfte tillämpas med respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna bidrar till att lindra dessa problem och förhindra att det uppstår praxis som är diskriminerande uttryckligen på grund av ålder.

(13) Med tanke på regleringen bör det enligt grundlagsutskottet anses vara viktigt att den bedömning som hänför sig till livsskedena enligt det föreslagna 4 mom. alltid görs som en del av den individuella processen för bedömning av servicebehovet. Utskottet anser att mycket rigida och detaljerade definitioner kan vara problematiska och rentav uteslutande i den praktiska tillämpningen. Grundlagsutskottet anser det viktigt att den nu föreslagna regleringen betonar bedömningens individuella karaktär och att enbart en persons ålder inte kan leda till att personen ställs utanför lagens tillämpningsområde.

(14) Grundlagsutskottet anser att bestämmelserna om individuell bedömning också utifrån den ståndpunkt som intas i propositionen kan främja tillgodoseendet av rättsskyddet för personer med funktionsnedsättning. I detta sammanhang betonar utskottet dock vikten av att grunderna för den individuella bedömningen och förfarandet vid bedömningen regleras så tydligt som möjligt. Social- och hälsovårdsutskottet bör till denna del precisera bestämmelserna.

(15) Enligt propositionsmotiven (s. 8) innebär den föreslagna ändringen att det i lagen skrivs in principer som redan länge har följts vid tillämpningen av lagen. Statsrådet bör dock noga följa hur lagen fungerar och vilka konsekvenser den har för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Utlåtande GrUU 44/2025 rd

Helsingfors 6.11.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
vice ordförande Wille Rydman saf
medlem Fatim Diarra gröna
medlem Petri Honkonen cent
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Atte Kaleva saml
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Jarmo Lindberg saml
medlem Mats Löfström sv
medlem Onni Rostila saf
medlem Ville Skinnari sd
medlem Johannes Yrttiaho vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Johannes Heikkonen.